



Végig az Apponyi utcán...

Ne keressük, ma ilyen nevű utca nincs Szegeden. De volt, az egykori piarista kegyes oskoláról nevezzük ma Oskola utcának. Korábbi nevét, 1928-tól vagy harminc éven át gróf Apponyi Albertről (1846–1933), korának jelentős politikusáról kapta. (Ő volt a trianoni magyar békeküldöttség vezetője, majd a Népszövetség magyar fődelegátusa, több más funkciója mellett.)

Ez az utca volt a reformkori Szeged főutcája, élénk iparos és kereskedői tevékenységgel. Amikor aztán, a rekonstrukciót követően szerepét átvette a Kárász utca, jelentőségéből azért jócskán megőrzött a húszas-negyvenes évekre is, amolyan kispáros utca volt, a maga bájával és kedvességével. Érdemes ezt a két évtizedet is visszaidéznünk.

A mai Somogyi-könyvtár helyén, a külső udvaron ruhafestő-műhely működött (elöl, a földszintes épületben az üzlet). Az üzlet és a műhely a neves Glöckner családé volt. Az üzemet Finta Ferenc vezette. A kalapüzletek egész sorát találtuk ebben az utcában: Knittek, Steiner, Fazekas nővérek stb. A Somogyi utca sarkán várta vevőit a Csonka-féle férfi fehérneműüzlet, később a Nilsovi's rövidrubolt.

Itt állt óriási ablakkokkal és díszes ajtóval a híres Brauswetter órás háza. Műhelyében dolgozott Tóbiás Lajos, Joó Ferenc, akik a város legjobb órásainak számítottak. A Brauswettereké volt az első autó Szegeden.

A ma már lekopaszított, stílusától megfosztott Béró-házban (tervezte: Vedres István) üzemelt a neves Suhajda-cukrászda, amelynek nemcsak a városban, de országosan is jegyezték készítményeit. A mellette lévő sarki ház földszintjén volt a Soós-féle fehérneműbolt, amely batiszt áruféleségeivel igazán felhívta magára a figyelmet. Feljebb egy kesztyűsbolt, aztán egy kis emeletes ház, katonatiszt lakójával, s lent fürdőszobaszalon, a Brittig-Bertényi. A híd lábánál álló ház ezekben az évtizedekben Papp Nándor fogorvos tulajdonában volt, de inkább a feleségében, mert ő volt a dűsgazdag felsőmagyarországi szülők gyermeke. Tőlük államosították ezt a szép épületet, amelyben később Lantos Árpád fogorvos dolgozott, őt követően Breicha Béla. Ebben a házban is működött egy kalapszalón.

Ebben az utcában állt a szép emlékü Török-ház (Demján-háznak is nevezték), amely a város legrégebb emeletes lakóháza volt, a 17. század végéről, pinceboltosattal. Valamikor török bazár is volt benne. Barokk kapuzata ma is emlékeztet. A 18. században megyeháza is működött benne. A rekonstrukció megkímélte, de a „csákányos” városrendezés halálra ítélte, hogy helyére emelje az ormóatlanul éktelenkedő, úgynevezett Égő Arany házat. A tér és az utca sarkán állt a Schäffer-ház, amelyet 1811-re építettek fel Vedres István tervei szerint. Itt működött hosszú ideig a Fülöp-féle halászcseré, amelynek egyik jeles jelmondata: Legjobb hal a bor, mert nincs benne szálka. Ezt ki is írták a bejáratnál szembeni szemöldökfára. Szent-Györgyi Albert 1937-ben, a svéd Karolinska Intézet rektora táviratának vételekor itt lakott, majd csak később költözött ki Újszegedre, villájába, a mai Gyapjas Pál utcába.

Befordulva a Tisza felé, volt itt egy kisebb bútorgyár is. Az Erzsébet leánygimnázium mindig szép iskolás lányoktól élt élénk életet. Ezt az épületet a Szegedre négy iskolaépületet tervezett Baumgarten Sándor álmai szerint emelték. Vele szemben állt a Wagner gőzfürdő. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy akkor két gőzfürdő is üzemelt a városban, jelenleg az az egy is „botladozik”.)

Az Oskola utca 18 az egykori Bába-ház, nyomdával, kiadóval, szerkesztőséggel. Ekkor már a Hütter sörgyár tulajdonában, az udvaron palackozójával és raktáraival. Ebben a házban volt a Fazekas nővérek kalapszalónja, vele szemben a Csipei cipőüzlet, ahol leginkább megrendelésre lehetett vásárolni.

A Régi Hungária Szálló (ma SZAB székház), Hild József tervezte és építette szép, klasszicista épületében működött ebben az időben a földszinten az MTI, ahol a kivételezettek hallgathatták a rádióadást fülhallgatókon keresztül.

Volt ebben az utcában a felemlített időszakban papír- és írószerüzlet, ahol mindig lehetett könyveket is vásárolni. Akkor a betű, a papír, a könyv, sőt az újság is kereskedelmi fellépést jelentett. Valószínűsítem, hogy nem is gondolkodtak helytelenül.

Valamikor az Oskola utcából a Tömörkény utca felé vezető árkádos ház helyén állt az egykori Arany Oroszlán vendéglő épülete, amelyben az idézett évtizedekben a Kecse trafik is árusított. Ma már csak a faragott hajóorr őrzi emlékét.

Az Oskola utca egyedülállóan őrizhetné meg kisipar- és kereskedelemtörténeti emlékeinket, ha nagyobb figyelmet szentelnék rá. Különösen a nyári fesztivál idején, nagy idegenforgalmi attrakcióként vonulathatnánk fel itt, az utca egyik oldalán – amolyan kis „kirakodóvásárt” ajánlva – múltunk termékeit az idegennek, de az itt honosnak is. Mert az évek szállnak, mint a percek, és lassan elfelejtünk mindent szép múltunkból. Pedig jövőnk a múlt!

BÁTYAI JENŐ



Oskola utca anno... 1879-ben

Válaszok

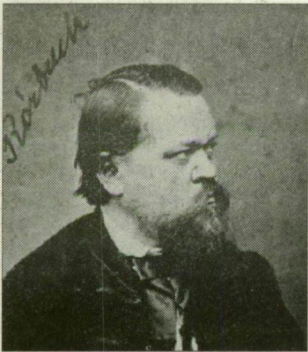
A 2. kérdésre: Debreczenyi Ignác fényképész, aki 1859-ben a Kegyesrendűek utcája 373. számú házban nyitotta meg műtermét. Négy évig működött csak. Észak-Amerikából érkezett haza. Az első állandó műtermet Szegeden Landau Alajos akadémiai festész, a reáltanoda tanára 1862-ben nyitotta meg a Búza téren, a Korda-Dáni házban. (Csúri Aranka Ágnes, Szeged, Roosevelt tér 10–11.)

Ehhez csak annyit, hogy Debreczenyi (Debrecenyi) Szeged-Alsóvároson született 1823. március 23-án, és Szegeden, Vitéz utca 25. számú lakásán hunyt el 1913. december 14-én. Sírja ma is megvan a Belvárosi temetőben. Életéről Lugosi Döme írt a Szeged hősi fiai az USA szabadságharcában című füzetében (1939), míg fényképeszi működéséről T. Knotik Márta tollából olvashatunk a Móra Ferenc Múzeum 1978/79. évi évkönyvében.

Landau Alajos Pesten született, a két Művészeti Lexikon (1935, 1967) adatával szemben 1834. január 20-án, és ugyanott halt meg 1884. április 10-én. 1859-ben lett a szegedi alreáltanoda tanára, innen 1872. szeptember 16-án helyezték át a pesti főreáltanodához. (Apró Ferenc)

„A Csongrád megyei fényképezés kezdetei” című tanulmányomban még egyértelműen Debreczenyi Ignác szerepelt, mint Szeged első fényképrója. Ma már ezt erősen megkérdőjelezzük az azóta előkerült adatok, melyek Rorhbach Antal gyógyszerész működésével kapcsolatosak. Egy magántulajdonban megőrződött album több fényképét ugyanis Rorhbach Antal készítette. Az album borítójába beépített két nagyméretű üveg-fénykép a vasúti híd építésének két különböző időszakát ábrázolja 1858–59-ből. (A „Szegedi Híradó”-ból tudjuk, hogy még Oroszországba is kapott meghívást vasúti híd fényképezésére, ahonnan 1861 decemberében tért haza.) Két nagyméretű fényképe a Széchenyi tér északi oldaláról készült, rajta az 1859-ben felépült Rieger ház is látható. Előtérben a nagypiac a nyári vásár nyüzsgésével. Mai tudásunk szerint ezek a városról készült első fényképek. Készítőjét a korabeli híradás „fényképrő műkedvelő” jelzővel illette.

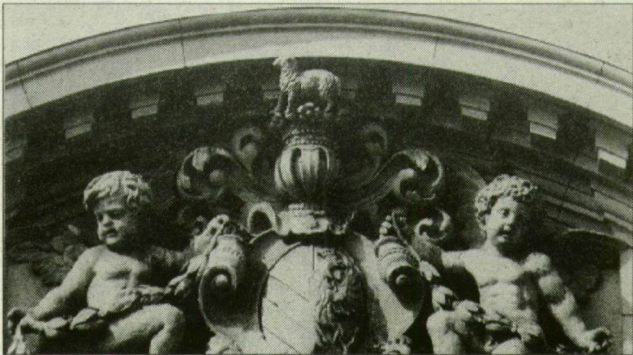
Rorhbach Antal 1850-ben nyitotta meg „Segítő Boldog-



Rorhbach Antal

asszony”-hoz címzett gyógyszer-tárát a Szentháromság utca északi végén. Majd 1865-ben ebben az utcában vett házat, ahová gyógyszer-tárát is átköltöztette. Ugy látszik, a fényképészettel nem szakadt meg a kapcsolata, mert ennek a „palánk szentháromság utca 873. sz.” alatti házában udvarán épült fel 1866-ban Landau Alajos fényképezési műterme. Itt készült a mellékelt Rorhbach képmás, mely egy pécsi család albumában maradt meg. Rorhbach Antal 1877-ben Pestre költözött. Elképzelhető, hogy még más művei is lapanganak régi szegedi családok albumában, melyek bővíthetik eddigi ismereteinket. (T. Knotik Márta 6701 Szeged, Pf. 474.)

Az 5. kérdésre: 1979-ben családi fényképek gyűjtése során szőregi adatközlőim között volt Ujj László (Szerb u. 49.), aki Ujj József ügyvédől három fényképet őrzött. Az elsőt 1885-ből, a másodikat az



Várostarténeti Ki mit tud?

A múlt szombati számunkban még csak a tíz induló kérdés szerepelt, mára viszont teljessé vált játékunk. Közöljük a beérkezett válaszokat, és újabb kérdéseket is teszünk föl. Néhányan félreértették a játék lényegét: kérdéseket adtak föl, és nyomban válaszoltak is rá. Kérdéseiket és válaszait persze fölhasználjuk, de játékunk szabályainak megfelelően. Voltak, akik olyan egyszerű kérdést tettek föl, hogy azt – játékunk színvonalának megőrzése érdekében – nem tesszük közzé. Néhány kérdés egyáltalán nem találtunk közérdekűnek. Kérünk minden városszerető polgárt, játsszék velünk. Kérdezzon, illetve ha tud, válaszoljon a kérdésekre. Ugyanezt kérjük a 20. század kutatóitól is, remélve, hogy a családi emlékezet sok olyan dolgot megőrzött, melyet más forrásból nem lehet helyettesíteni. Minden kérdező és válaszoló nevét és lakcímét közöljük, kivéve, ha ennek ellenkezőjét kéri. És most folytatódik a játék: jó és hasznos szórakozást kíván a két szerkesztő:

APRÓ FERENC, LENGYEL ANDRÁS

1890-es évekből, a harmadikat az 1900-as évekből. Adatközlő szerint Ujj József 1855-ben vagy 1856-ban született. A kettejük közötti kapcsolatról sajnos nem jegyeztem föl semmit, annyi azonban bizonyos, hogy nem apa és fiú kapcsolatban voltak. (T. Knotik Márta, 6701 Szeged, Pf. 474.)

Az Ujj családbeliek vezetéknévüket az idők folyamán Uj, Ujj, Uy írásmóddal használták. A családnak szinte minden ága nemesi rangra emelkedett. Ennek ellenére nem volt kimutatható, hogy dr. Ujj József nemesi származású lett volna. A nevezett Szegeden született 1855. december 21-én József szegedi kereskedő (mercator) és neje, Szokoly Rozália szülőktől... Megszerezve a közjogi ügyvédi képesítést, diplomáját a szegedi ügyvédi kamaránál mutatta be 1882. január 3-án, és kérte fölvetelét most már Szeged székhellyel az ügyvédi névjegyzékbe. Ekkor Szegeden, a Somogyi utca 20. számon lakott, és az első emeleten nyitotta meg ügyvédi irodáját. Kitűnően képzett jogász volt, aki értett a zenéhez, művészetekhez, beszélt latinul, németül, angolul és értett franciául. Nagy szorgalommal látott neki ügyvédi praxisa kiépítéséhez, és igyekezett bekapcsolódni a közigazgatási és társadalmi életbe. Résztvénese lett a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárnak. Belépett a Szeged-Belvárosi Kaszinóba, ahol hamarosan választmányi tag, majd az egyesület ügyésze lett,

mely megbízatásának 1886-tól 1896-ig terjedő időszakban közmegelegedésre tett eleget. Tagja lett a Szegedi Kisdödő Jótékony Nőegyletnek, ahol az egyesület titkáráként ténykedett 1884-től 1887-ig, majd pedig átvette annak elnöki tisztét 1896-ban, és maradt még e század elejére is. Mint kitűnő sportember, alapító tagja lett a Szegedi Vívó Egyletnek. Igyekezett a közéletből is kivenni részét. 1900-ban a szegedi városi köztörvényhatósági bizottságnak lett tagja. Mint a városi közgyűlés tagját, jelölték a szűnügyi bizottságba, ahol tevékenyen működött közre és igyekezett a bizottságnak téves irányba elhajlását megakadályozni, különösen azt, hogy az irodalom terén cenzorként működjen. Tagja lett a Szegedi Könyvkiadó Egyletnek és a Szegedi Korcsolyázó Egyletnek. Buzgólkodott Szeged zenei életé megfelelő hangversenyek rendezése érdekében. 1908-ban Kelemen Béla főispán Szeged város tb. főjegyzőjévé nevezte ki. Számos neves szegedi családnál vállalta az esküvőn a násznagyságot. Nagy műveltségére, kényes becsületérzésére, tisztánlátására, finom ízlésére, úri modorra tekintettel ellentmondást nem tűrő közmegebecsülésnek örvendett. Emberi tulajdonságait kartársai is nagyra értékelték. A Szegedi Ügyvédi Kamarában 1893 és 1913 között választmányi taggá választották. Akkor a kamara elnökhelyettese lett. De mert az igazságügyi miniszter az

Országos Ügyvédi Tanácsba kinevezte, s a két állást össze-férhetetlennek érezte, a kamarai elnökhelyettesességről lemondott. Később újból tagja lett az Országos Ügyvédi Tanácsnak, és közéleti munkásságát a kormány kormányfőtanácsosi kinevezéssel honorálta. Amikor a Szeged-Belvárosi Kaszinó dr. Tarajosy Béla indítványára elrendelte Széchenyi István emlékének megőrkítésére Széchenyi-serleg elkészítését, és születésnapjainak ünnepi lakomával való megülését, maga is hozzájárult 10 000 koronával a serleg beszerzéséhez. Tagja volt mindvégig az Országos Ügyvédszövetségnek. Mind az Ügyvédi Kamara tag-sága, mint a hivatalos Szegedi Ügyvédi Kamara megemlékezett ötvenedik, majd hatvanadik ügyvédkedési jubileumáról. Az ötvenedik évfordulón a kamara örökös tiszteletbeli elnökévé választotta. Nyelvtudását és általános műveltségét a város a maga részére kamatoztatta, amikor például Walter Crane és családja tett látogatást Szegeden és környékén. Ő kísérte a vendégeket és tolmácsolt a részükre, ezzel a látogatást részükre örökké emlékezetessé téve. Később megnősült, és nem zárt, hogy a felesége Patzauer-lány volt. Szegeden 1952 márciusában halt meg. Felesége ekkor még élt. Dr. Ujj József 1947. február 7-én kérte törleszt a Szegedi Ügyvédi Kamaránál munkakép-telenség okából. (Dr. Habermann Gusztáv, Szeged, Roosevelt tér 6., dolgozatának csak részleteit közöltük)

A 6. kérdésre: A Ráday-bölcső kőzöcszköz volt. Ráday Gedeon grófról nevezték el, aki a belügyminisztérium rendőri osztályának a vezetője volt. 1868-ban a Pest megyei törvényszék a szegedi várban ütötte föl tanyáját, azzal a szándékkal, hogy a környékbeli betyárokat, bűnözőket elfogják és vallomásra bírják. Ennek egyik eszköze volt az úgynevezett Ráday-bölcső: veszszőből font utazókósrára hasonlító kas, belül apró, hegyes szögekkel „bélelték ki.” A már előbb véresre vert áldozatot befektették, majd kosarastul ringatni kezdték. (Csúri Aranka Ágnes, Szeged, Roosevelt tér 10–11.)

Bálint Sándor a Szegedi Szótárban (1957) a Ráday-bölcsőt a börtönnel azonosította. Magyarátul Mikszáthnak Szeged könyve című posztumusz összeállításából (1914) idéz: „Akinék három éve magára vállalt kötelessége minden este színházba menni..., az körülbelül úgy érzi magát székén, mintha a Ráday-bölcsőben ülne.” Kétségtelen, hogy Bálint Sándor tévedett, kutatás helyett a megérzésére hagyatkozott.

A Mikszáth kritikai kiadás 56. kötetében (1967) az író idézett mondatához a sajtó alá rendező Nacsády József ezt a magyarázatot fűzte: Ráday-bölcsőnek azt a vallatási módszert nevezték, amikor a gyanúsítottat ruhátlanul hordóba ültették és körülönlötték nedves gabonával (rozzsal, zabbal).

Nagy Czirok László (1883–1970) A Ráday-kor s a szegedi vár titkai című munkájában (1962) leírja, amit diákkorában hallott a szegedi várba befogott Gama Kovács Jánostól: „...le-vetkőztették, megfürdették, majd egy mellékszobában nagy teknőfélebe hasra fektették. A teknő két végén fogantyú volt, mint a kőszőrűköveken... fél-gömbölyű forma, hosszúkás, lyukacos födelet csuktak a tek-nő tetejére. Ekkor a fogantyút meghajtották, ő pedig sok apró tűszúrást érzett. A teknőt ringatták is, mint a bölcsőt. A teknő belsejében lévő apró, hegyes szögek úgy össze-szurkálták, hogy egész teste véres lett.” (Apró Ferenc)

Kérdések

11. kérdés: Póczó Ferkó (Cimbi) szegedi cimbalmos 1929-ben két Juhász Gyula-verset zenésített meg. Ki tudja születési és halálozási adatait? Vannak-e Szegeden hozzátartozói?

12. kérdés: Mit neveztek az újszegediek kiserdőknek?

13. kérdés: Mikor indult meg az első villamosjárat Szegeden? (Dr. Baranyai László, Szeged, Kemes u. 18/A.)

14. kérdés: Ki tudja, hol lappang Vigh Ferenc szobrászművész által készített életnagyságú Beethoven-fej? Gipszből készült, bronzosított, falra akasztható domborítás volt. (Bíró János, Szeged, Töltés u. 32.)

15. kérdés: Hol és mikor nyílt meg Szegeden a Légszergyár és Villanytelep bemutatóterme?

16. kérdés: Hol volt a „Vendéglő az Olaszhoz” cégérnevű étterem? Mefől meddig működött?

17. kérdés: Mikor halt meg az utcanévadó Bite Pál szegedi tanító és novellista? Élnek-e hozzátartozói?

18. kérdés: A Szegeden 1912-ban született Demeter Alice 1934-ben adta ki doktori értekezését Tóth Árpád költészete címmel. Ki tud a szerző későbbi sorsáról?

19. kérdés: Urbán Lajos (Kukac) szegedi primás 1925-ben két Juhász Gyula-verset zenésített meg. Kinek van meg a kotta? Élnek-e Urbán Lajosnak hozzátartozói Szegeden?

20. kérdés: Bibó István a szegedi egyetemnek diákja is, professzora is volt. Élnek-e még diáktársai, illetve tanítványai? Milyen embernek ismerték meg? Van-e tőle valami dokumentumuk (levél, fénykép, dedikált könyv stb.)?